

Шормо эл, порумук да рун берр!

1-ше (3285) №,
2017 ий 7 январь,
шуматкече.

ЯМДЕ ЛИЙ

1933 ий 1 февраль годсек лектеш.

Андрей Николаевич
КРАСНОВ.
Волжский, Пётъял.

*Толын, толын У ийна!
Кож воктен пөлек вуча.
Тудым Йүштө Кугыза
Кугу Устюг гыч конда.
Чыма тройко имне дене
У ий дене саламлаш,
Марий мландыш кажне еллан*

*Сай пөлекым кучыкташ.
Пелен конда Агытаным,
У ийнан кугу озам.
Агытан сөра пиалым,
Тыныс илышым чылалан!*

Алёна **ВАСИЛЬЕВА.**

Морко, Эверсола.

«Ямде
лий» дене
йолташ
лий!

Россий Кугыжа-
ныни Думын
депутатше
С.Ю.Солнцева
Йошкар-Оласе
17-ше №-ан
школышто
лийын. Мече-
влакым пө-
леклен.

2-19 янва-
рыште
Йошкар-Ола-
се историй
тоштерыш-
те «Йошкар
пырыше»
мастер-класс
эртаралтеш.
Мийыза.

Марла кален-
дарь почеш
2017 ий Тје
(Верблюд)
идалыклан
шотлалтеш.
Тудо мар-
тыште
түнгалеш.

**Увер
выр-
выр**

**Поро жаңда
лийже, шергакан
лудшына-влак!**

Таче те У
ийыште
икымше гана
лекше газет-
нам кидыш-
кыда кученда.
Сӧрастарыме
шотышто икмынар ваптал-
тышым ужда, очыни.
Ончыкыжым у лаштык-влак-
кым савыктена. Нунат
тыланда келшат, шонена.
Тендам газетна мучко Эчук
ден Пампалче коштыкташ, эн
оңай материал-влак дене
палымым ышташ тўналыт.
А возышаш теме тений
мынар шуко-о! Марий калы-
кын икымше погынжо (свезд-
ше) эртыммылан – 100 ий.
2017 ий Российыште Экологий
идалык семын увертаралтын.
2020 ийыште йӧратыме
Марий Эллан 100 ий темеш.
Да шуко моло нергенат серена.

Подписчикна-влак радамыш
ушнышо-влаклан кугу таум
ойлена. Ончалза, «Ямде лий»
йолташда дек мия мо? Уке
гын, умылтарыза: кажне
тылзын 15-ше кечыже
марте почтышто подпи-
скым ышташ лиеш! Тугеже
У ийыш пырля пелгыдын
тошкалына да у сеҥы-
машыш шуаш тыршена.

**Лидия СЕМЕНОВА,
тўж редактор.**

Кайыкым чаманыза

**Даша ИВАНОВА
ден Настя
ЯШТУГИНА.**

**Чаманыза
кайык-влакым.
Нуно айдемылан
пеш кугу пай-
дам ыштат.**

Кеч-могай чонанлан
теле – эн неле пагыт.
Шуко йоча сурт
коклаштыже кайыкым
пукша, школ вокте-
нысе пушенгылаш
сакыме кормушкы-
лашкат кочкышым оп-
тена. Мӧнгӧ гыч пыр-
чычым, кинде пудыргым
кондена.

**Тунемше-влак,
3-шо класс.
Куженер,
Конганур.**

***Январь -
шўдыр чол-
гыжмо
тылзе.**

***Январь
шошын
кочаже.**

Ка-ни-кул!

У ий каникул тўнале. Вавай
ден чочойлан конгаш олташ пол-
шем, вўдым нумалам. Чочой ден
коктын колым кучаш коштына.
Кажне кечын Данил да Ванюш йол-
ташем-шамыч дене курык гыч куа-
нен мунчалтена.

**Никита СМЕРНОВ.
Морко, Шўргыял.**

Чочой – кочай, вавай –
ковай.

**Искус-
ственный
кожым XIX куры-
мышто Германи-
йыште шонен
луктыныт.**

**Ангелина
Королёва ден Алек-
сандра Морозова
Советский район
Ўшнўр школышто
тунемыт. Нунылан
«У ий деч мом вуче-
да?» йодышым
пушына:**

А.К.: «Мый 2017 ий
шошым 9-ше клас-
сым тунем пытарем.
Сандене У ийыште
экзаменым сайын
кучен, кидышке
аттестатым налаш
шонем. Тўнямбалне
сар ынже лий!»

А.М.: «Чылан пиалан
лийышт манын шонем.
Тўрлӧ неле чер,
кудышт деч ег-
влак эмлалт
огыт керт,
йӧршылан
пытышт».

**Н.СЕМЕНОВА
йодыштын.**

**Кумы-
ландыше пӧле-
кым Артём Алек-
сандров (2-шо №-ан
Шернур шк.) да Катя
Якимова (Йошкар-
Ола, «Шонанпыл»
йоча клуб)
налыт.**

- Ме Эчук ден
Пампалче улына. «Ма-
рий Йўштӧ Кугыза» конкур-
сым иктешлаш тўналына. Ой-ой,
сеҥышым кузе ойырен моштыман?
Йўштӧ коча-влак кок ўстембал тич
погыненыт!

- Туге гынат, редакцийын
заданийжым шуктыман.

**I ВЕР – Емеловмыт еш
(Советский, Ургаш).**

**II ВЕР – 2-шо номеран Шернур кыдалаш
школ (тўшка).**

**III ВЕР – У Торъял район Токтарсола шко-
лын 6-шо классыштыже тунемше-влак, тыгак
Родион Небогатилов, Евгений Соловьев.**

**III ВЕР – Шернур район Мустай школын
2-шо классыштыже тунемше-влак.**

Россий Федераций Кугы-жаныш Думын депутатше Светлана Юрьевна СОЛНЦЕВА йоча годымсо У ийжым шарналта.

– Йоча годсо У ий – тиде эн ондак мотор ёлко. Изиэм годым чодыра гыч кондымо кожым мӧнгыштӧ шогалтенна. Кызыт кевытыште могайым шонет, тугайым налаш

таш тӱналынна: сценарий почеш модынна, мурым, куштымашым тунемынна. Шке кид дене костюмым ямдыленна. Ёлкышто кажне тунемшылан У ий пӧлекым пуэныт. Тидланже мынар чот

Мемнан ешын поро йӱлаже уло: У ийлан подкогылъым ышташ. Чылан пырля погынен, шылым пӱтырена, руашым нӧштылына да подкогылъым тӱрлена. Тиде йӱлам кызытат ара-лена.

Йомак шӱлышан У ий!

лиеш. Шке кид дене ыштыме модыш-влак дене кожым сӧрастаренна. Весе – тунам пайрем вашеш кевытлаште мандариным ужалаш тӱналыныт. Кызытсе семын идалык мучко налаш лийын огыл. Йочам годым мандаринжын пушыжак вестӱрлӧ ыле.

Изиэм годым ялысе Тӱвыра пӧртыштӧ 31 декабрьште лотерей билетым модыт ыле. Тушко кугыен-влак коштыныт. Шарнем, мыят ачам ден ава-мын толмыштым изин-кугун вученам. Икана пушкыдо мотор урым модын налыныт.

Медведево районысо Шойбулак школышто тунеммем годым У ий пайрем эре онайын эртен. Тудлан тылзе ончычак ямдылал-

куаненна! Пырдыжгазетым сӱретленна, классым сӧрастарыме дене танасенна. Мом гына шонен луктын огынал! Моткоч онгай жап лийын.

– А вара – вучымо теле каникул...

– Каникул годым телеви-

пытыше-влак, но тыгодым моткоч весела кумылан мӧнгышкӧ вашкенна.

– Пайремлык костюмым шке кид дене ыштыме нерген ушештарышда. Те ёлкышко могай костюмым чиенда?

– У ий костюмым шке ямдыленна, южгунам ача-ава-влак полшенит. Пайремыште кажне тунемшын вургемжым акленыт. Сеныше-влакклан пӧлекым кучыктеныт, молыштлан, кажне йочалан, иктаж-могай сувенирым пуэныт. Мый Шошо лиймемым шарнем, кумшо вер дене палемдалтынам

– «Ямде лий» газетын лудшыжо-влакклан У ийыште мом тыланеда?

– Лийын кертдымашын шукталтмышжлан чот йшаныза. Тунам шонымаш садиктак шукталтеш. Шкалан цельым шынден, волгыдо илышлан йшанен, ончыко пекгыдын ошкылза. Шонымашке шуаш манын, тыршен тунемза. Сай отметке-влак дене ача-авадам куандарыза. Эн тӱнжӧ: изижат, кугужат таза лийза!

зор воктене шинчаш жап лийын огыл, да ача-ава-влакат тидым ышташ эрыкым пуэн огытыл. Изижат, кугужат – чылан пырля курык гыч ече, издер, картон дене мунчалтенна.

Рӱмбалгымеке, кы л м е н н ӧ р е н

Агытан-влак шке мурышт дене игече могай лийшашым ончылгоч шижтарат.

✓ Лу шагат кастене мурат гын, тугеже йӱд шып да ояр лиеш. Коло ик шагат деч ончыч мураш тӱнжальт гын, вашке йӱр лийшашлан.

✓ Телым тыгай жапыште мурымышт дене игече левештышаш нерген «увертарат».

✓ Агытанын йӱжыым айдеме кок меҥге тора гыч колаш.

**Кож йыр
мурен, кушталтен,
У ийым, вашлийна!**

Республикысе Марий тўвыра рўдер тунемше да йочасадыш коштшо икшыве-влаклан кажне ийын марий ёлкым эртара. 22 декабрьште чапле У ий пайремыш республикысе түрлө район да олала гыч 9-12 ияш 90 наре ўдыр-рвезе погынен. Эрлашыжым Йошкар-Оласе йочасадлаште марий йылмым тунемше ньога-влаклан пайрем лийын. Икшыве-влак Агытан, Рывыж, Теле, Ыйвонго-влак дене пырля муреныт, куштенят, почеламутым лудыныт, модыныт. Ончылгоч увертарыме «Эн сай У ий чиём», «У ий откыртке», «У ий модыш» конкурслаште тагасеныт.

Йошкар-Оласе 29-ше номеран йочасадыш коштшо ўдыр-рвезе-влак.

Ик ият индеш тылзаиш Варя Григорьева Йўштө Кугыза дене икымше гана палыме лийын. Тудо пайремыш аваже, ачаже да Саша изаж дене пырля толын. Григорьевыт еш Морко район Шлань ял гыч улыт.

Анна Никитина
Медведево районсыо 1-ше номеран школышто тунемеш. «Эн сай У ий чиём» конкурсышто

Советский район гыч Ксения Ягодарова Йўштө Кугыза ден Лумўдырым сылне куштымашыж дене куандарен.

Марий Турек район Сардаял школын тунемшыже-влак мурым мурат.

Салам, Агытан ий!

Кушто кузе мура

Германийыште - ки-ке-ри-ке,
 Швейцарияыште - ку-ке-ли-ку, Италияыште -
 чи-ки-ри-чи, Францияыште - ко-ко-ри-ко,
 Испанияыште да Чехияыште - ки-ки-ри-ки,
 Польшышто - ку-ку-ри-ку, Болгарияыште
 да Румынияыште - ку-ку-ри-гу,
 Японияыште - ко-кэ-кок-ко, Англияыште - кок-э-дудл-
 ду («Петька-дурачок») манмыла шокта.

Каждне йоча пайремыште тиде мурым колаш лиш. Оршанке район Кугунур школын тунемшыже-влак Кирилл Рябинин ден Мария Акулова (снимкыште) роль почеш пеш онайын йонгалтарат. Теат иктаж пайремыште мурым кертыда.

Мутшо
 Римма
 Кудрявцеван
 Семже

Елена Рыбакован
 Эрдене чылан малат,
 Изи пий ден пырышат.
 Но ок мале агытан –
 Пеш мотор
 йошкар почан.

Припев:
 – Ку-ка-ре-ку-ре-ку-ку,
 Йогылан вует ит пу! –
 Муралталын агытан
 Ик эрдене Машуклан.

Агытан ден келшена,
 Ваш шогалын мурина.
 Вот молан мурым моштем,
 Агытан вет туныктен.

Припев:
 - Ку-ка-ре-ку-ре-ку-ку,
 Шагата шуэш вет лу!
 Каныш уке –
 мый малаш,
 Эрла тўналына мураш.

Кече кўшыч
 шыргыжеш,
 Шортнѳ
 йолжо ден модеш.
 Йўк ок шокто гын молан?
 Ой-ой-ой!
 Мален колтен агытан.

Припев:
 – Ку-ка-ре-ку-ре-ку-ку,
 Мыланем йўкетым пу! –
 Уло йўкын муралтем,
 Агытаным кычкырем.

Коктын:
 Ку-ка-ре-ку-ре-
 ку-ку,
 Йогылан
 вует ит пу!
 Уло йўкын
 мурина,
 Ваш келшен
 ме илена.

Поэт мокта

Тудын деч
 кожмакым
 Тый от му:
 – Ку-ка-ре-
 ку-у!..
 Малышлан
 эрыкым
 Ок пу:
 – Ку-ка-ре-
 ку-у!

Йўкым весым
 Нигунам
 ок лук:
 – Ку-ка-ре-
 ку-у!..
 Куанен тидлан
 Мемнан Мику:
 – Ку-ка-ре-
 ку-у!..

В.КРЫЛОВ.

Сорла гае кадыр поч,
 Кекерекше – шерге пўй,
 Ужеш чывым: чи-чи-чи.
 Шкеже йоршын огеш коч.
 Тудым маныт агытан,
 Мура йўдым, пелйўдлан.
А.ФЕДОРОВ.

Пырчим муын агытан,
 Чыве-влаклан кычкыра:
 «Ко-ко-кочса-ян тўшкан,
 Пырче сае, йытыра!»
 Кочкын ончышт –
 тамле пеш,
 Пырче ситыш утымеш.
 Муралтале агытан:
 «Мый унам ончен керга-ам!»
В.ИСЕНЕКОВ.

Кумшо класснан туныктышыжым, Любовь Петровна Петровам, ава семын пеш йбратена. Тўн шинчымашым пуымо деч посна, пидаш, тўрлѳ салатим, бутербродым ышташ туныкта. Мураш, кушташ йочасад гычак Людмила Яндимировна Зайкова кумыланда. Туныктышо-влакнам У ий пайрем дене шокшын саламлена!

Тунемше-влак лўм
 дене Александра
СТЕПАНОВА.
 Волжский, Упшер.

У ий дене!

- Кочай, компьютер воктеч корай кертат-уже?! Мемнам Ий полатыште йоча-влак вучат вет.

- Ончо, уныкам, «Одноклассникиште» Петя лўман рвезе кузе воза: мый пуйто настояще Йўштö Кугыза омыл. Каемат, ончыктем тудлан: мый настояще улам але настояще омыл!

Йўштö Кугыза тарванен, Лумўдыр почеш соптыр-тата. Теве нуно мороженыйым ужалыме павильон дек шуыч.

- Кочай, адак мороженыйым налнет?

- Мый мороженыйым чот йöратем, тыланетат налын пуэм.

- Мый огыл, кочай. Логарым кылмыктымеч деч лўдам. Ужат, мороженыйлан черетше могай – йоча-влакын пайремышкышт вараш кодына.

- Нимат огыл, тек вучалтат. Мый У ийым идалык вученам.

Но Йўштö Кугызалан черетыште шогаш ыш логал. Ең-шамыч шкештак, шўкен, ончыко пуртышт.

- Ой, кочай, тынар шуко налынат! – öрын онча Лумўдыр. – Йоча-влакым сийлынет мо?

- Уке, шке кочкам. Нуным кажне кечын ачашт-авашт сийлат.

Йўштö Кугыза, ошкылшыжлак, кок күсенысе мороженыйжым кочкынат шуктыш. Эше уло – кок пижгом көргö тич.

- Мунчалтен ончыде, эртен ида кай! Налза коньким! Ий ўмбал воштончыш гай! – сымыстарен кычкыра коньким темлыше ўдырамаш.

- Уныкам, айда меат мунчалтен ончена.

- Коча-ай, мемнам вет йоча-влак вучат! – чыштыра Лумўдыр.

- Уныкам, коньким чие-

нат, эңер мучко мунчалтен эртена – тыге писынрак миен шуына.

- Мый сер мучко тыглаяк ошкылам, – Лумўдыр ўнгышын мане, а Йўштö Кугыза коньким содыки нале. Чийыш. Кидшым лупшкедылын, лопток волен шинче. Но тудлан полшаш самы-

Мария ИЛИБАЕВА

Ўскырт Йўштö Кугыза

рык пöрвeг мунчалтен толынат шуо. Кочам йол ўмбак шогалтыш, йыр пöрдыктен, ончыко шўкале. А тудыжо эңер мучко умбаке да умбаке чымалте.

Лумўдырын пылышыжлан кенета шытыр-шотыр шоктыш. Ончале гын, ий ўмбалне Йўштö Кугызан пондашыже гына коеш. Лумўдыр öрт лекмеш лўдö гынат, телефонжым руалтыш да МЧС службым ўжыктыш. Утарыше-влак тыманмеш толын шуыч.

- Кочада эңерын талын йогымо турашкыже логалын. Тугай верыште ий пеш вичкыж лиеш.

- Кочай, кузе тазалыкет? Могырет чот кылмен? – азаплана Лумўдыр.

- Ужга вошт могырем вўдым шижынат огыл, сад-

лан кылмен омыл, а теве логарем чот коршита, - шывыге ойлаш тöча коча.

- Кочада мом кочкын? Логарже пуалын, – эмлым-верыш кондымек, доктор Лумўдыр деч йодо.

- Мороженыйым. Шуко-шуко кочкын.

- Доктор, мыйым писынрак эмлыза. Мемнам Ий полатыште йоча-влак вучат, – Йўштö Кугыза шып ок кий.

- Писын эмлаш ок лий.

Жап кўлеш, – ойла доктор.

Йынгыры йўк шоктыш. Лумўдыр телефонжым руалтыш.

- Кочай, ит сыре, мый тыйым коден каем. Кеч мыйже йоча-влак пелен лиям.

Йўштö Кугыза нимат ыш пелеште. Шинчажым петыренат, мала шонышт – чылан палате гыч лектыч.

Йўштö Кугыза тунамак кыде-кодо кынен шинче. Ужгажым, портышкемжым чийыш да окнам комдык почо. Йўк-йўаным колын, доктор ден медшўжар куржын пурышт. Ты жапыште Йўштö Кугыза юзо тояжым пералтыш да тыманмеш йомо. Доктор вуйжым рўзалтыш:

- Ай-ай-ай, – мане. – Ўскыртак улат вет, Йўштö Кугыза.

Лумўдырын Ий полатыш миен шумыжлан Йўштö Кугыза воктенжат лие. У ийым туге вашлийыч, туге... Ешарен каласаш шомакат ок сите!

Йодыш-влак:

1. Йоча-влак, Йўштö Кугызан ўскырт койышыжым радамлыза.

2. Мутым колыштдымаш кушко шукта?

3. Тиде калыкмутым кузе умыледа?

Ўскырт еным ўжкыж öрга.

У ИЙ КОЖ

Күшычын үлыкө:

1. У ий пайремыш йомак книга гыч толшо палыме уна. 2. Сөрал, но лүдыкшө пудештылше У ий тулсавыш. 3. Останкино телебашне проектын авторжо. 4. Юлавийын пелашыже. 5. Ёлкеш сакалыме модыш. 8. Телымсе поянлык. 10. Телымат тыгай игече лишеш. 11. У ий кожым сылнештарыше, түрлө түсан йылгыжше кужу наста. 12. Тунемме жап. 13. Башныше шагатышке музыкым кельштарыме механизм, У ий толмымат шижтарен кыра. 15. Российысе ола. 18. Шем теңыз воктене верланыше йоча рүдер. 19. Маскым чиен куштымашан бал. 20. У ий вашеш түрлө куштымашан да модмашан кас пайрем. 25. Теңыз флотышто званий, чин. 26. Йүштө Кугызан лишыл польшкалышыже. 28. Изери.

Шола гыч пурлашке:

2. Лумым түргыктышө тале мардеж. 4. Медициныште айдемын көргыжым фотографироватлен эскерен ончымо эндоскоп.

6. Түрлө түсан кужу да анысыр пүтырналтше кагаз тасма. У ий балыште кышкат. 7. Шурнывечылан энгекым кондышо изи янлык. 9. Француз писатель Бальзакын лүмжө. 14. Совет космонавт, кок гана Совет Ушем Герой, генерал-полковник. 16. Куанен кычкыралмаш. 17. Акрет Римын икымше царьже. 21. Белоруссийысе Минск областыш пурышо ола. 22. Гана Республикын рүдолаже. 23. Маймыл тёрштылмө кандыра. 24. Крымысе тўнямбал йоча лагерь-рүдер. 27. Индеш еган шоктышо але мурышо ансамбль. 29. Тале лётчик. 30. Кугу кол. 31. Карман, крепость. 32. Школьник, самырык корреспондент. 33. Консерваторийысе предмет. 34. Акрет грек мифологийыште түрлө инструментым шонен лукшо да лабиринтым чоңышо скульптор да инженер. 35. У ий пайрем салют.

**Вячеслав
АЛЕКСАНДРОВ**
ямдылен.

Йошкар-Ола.

*Руш
калык йома-
кыште Агытан
Рывыжым Мерафын
пёртшө гыч мо дене
поктен колта?*

- а) Сола дене;
- б) кольмо дене;
- в) сава дене;
- г) үштервоштыр дене.

**31 январь
марте кроссвордлан
чын вашмутым эн ончык
колтышылан ПРИЗ –
500 тенге.**

Сүретым чиялте.

Морко посёлкысо 1-ше №-ан йочасыдысе икшыве-влак У ий пайремым моткоч куанен вашлийыныт. Теве Ираида Аркадьевна Матвеева шке группыштыжо тыгай мотор конга-каминым ямдылен, англичан У ий йӱла дене палдарен. Ача-ава-влак икшывышт дене пырля кож модышым ямдыленыт.

Снимкыште – Лиза Матвеева У ий вургем дене.

И.В.АЛЕКСЕЕВА,
воспитатель.

Шерге уна

Йӱратемак мые телым,
У ий пайремым чотрак.
Сӱрастарем изи кожемым,
Пӧрдын савырнем йырак.
Пералта латкок шагат,
Шерге унам-влак ваижат:
Йӱштӧ Кугыза, Лумӱдыр.
Пӧлек-влак – мешак тичак.

Наташа КУРОЧКИНА.
Марий Турек, Марий
Купто.

Лумпырче
Ошо, тӱрлеман.
Велеш, пӧрдеш, чонешта.
Мыланем пеш келша!

Пургыж.
Артём МОЧАЛОВ.
Катя ЧЕМОДАНОВАН
сӱретше.
Советский, Ӧрша.

Изи ӱдыр У ий пайрем гыч коралтше шӱрган пӧртылын.
– ӱдырем, мо лийынат? – аваже тургыжланен йодеш.
– Кож йыр пӧрдна. Кожшо кугу-кугу, а меже шагалын лийынна...

Тиде лум агытан Татарстан Республикасысе Агрыз район Буймо ял йочасад кудывечыште «ила». Йоча-влак йырже модын куржталыт.

К.ШАМЕЕВАН фотожо.

8 оыртемем му.

Индекс: Марий Элыште – 78574,
вес кундемлаште – 52713.
Тираж 1150 экз. Заказ 3257.
Формат – А-4-8.
Директор-тӱн редактор
Л.В.СЕМЕНОВА.

E-mail: yamde.lii@mari-el.ru,
yamde.lii@mail.ru
Сайтын адресше: yamde-lii.ru,
Тел. 45-25-49(факс);
45-22-82.

УЧРЕДИТЕЛЬ-ВЛАК:
Марий Эл Республикасысе культур, печать да национальность паша шотышто министерстве, "Ямде лий" газет" кугижаныш унитарный казенный предприятий.

Газетым Массовый коммуникаций сфериште да культур наследийым аралымаште законодательством шуктен шогымым эскерыше Федеральнй службнй Приволжский федеральный округысо управленийыштыже регистрироватлыме.
Номер – ПИ №ФС 18-1999,
2005 ий 10 февральыште пуымо.

0+

Печатьыш пуымо жап – 14-00,
фактически – 13-00.
Ак – кутырен келшыме почеш.

Авторын да редакцийн шонымашышт тӱрлӧ лийын кертыт. Серыш-влак мӱнгеш огыт колталт.

Газетым редакцийыште погымо да верстатлыме, «СТРИНГ» ИПФ ООО-што ямде оригинал-макет гыч савыктыме. Типографийн адресше: 424006, Йошкар-Ола, Строитель урем, 95.

Редакцийн да издательын адресше: 424006, Йошкар-Ола, СССР Вооружённый Вийын 70-ше идалыкше урем, 20.